

Поняття адміністративно-правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції

Р. В. Ігонін,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та
історії держава і права
Національного університету
державної податкової служби
України

Метою даної статті є дослідження змісту поняття адміністративно – правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції.

Завданнями даної статті є: розглянути стан дослідження загального поняття адміністративно – правового забезпечення; проаналізувати підходи вчених до визначення його змісту; встановити його загальний зміст; на основі проведеного аналізу дефініювати поняття адміністративно – правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції.

На сьогодні відсутні дослідження стосовно встановлення змісту поняття адміністративно – правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції. Разом з тим, у контексті проблематики пов'язаної із захистом прав людини окремими вченими, у рамках сучасної, вітчизняної адміністративно – правової науки, досліджувалося загальне поняття адміністративно – правового забезпечення. Серед них: К. В. Степаненко, Н. С. Ракша, І. О. Ієрусалімова та інші. З огляду на брак наукових публікацій з окресленого питання доводиться визнати потребу в подальших наукових розвідках не тільки змісту поняття адміністративно – правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції, але й змісту загального щодо нього поняття адміністративно – правового забезпечення.

Поняття «адміністративно – правового забезпечення» є надзвичайно важливою категорією для адміністративно – правової науки. Свідченням цьому є чисельні наукові праці в назвах яких воно використується. Також, існують чисельні приклади використання поняття «механізму адміністративно – правового забезпечення» [6-9]. Хоча, даний перелік не є вичерпним, проте, на нашу думку, він є достатнім для того, щоб хоча б частково проілюструвати широту «діапазону» застосування словосполучення «адміністративно – правове забезпечення». Особливо бажаємо звернути увагу, що частина з наведених праць, у назвах яких використовується поняття «адміністративно – правового забезпечення» є захищеними дисертаційними дослідженнями. Серед них, дисертаційні дослідження [1-5].

Разом з тим, попри поширене використання даного поняття в наукових працях присвячених адміністративно – правовій проблематиці, юридична наука ще не виробила загальноприйнятих підходів до розуміння його змісту. Такий стан справ не може не позначитись негативно на якості наукових досліджень, у рамках яких використовується поняття «адміністративно – правового забезпечення». Тому, розкриття змісту словосполучення «адміністративно – правове забезпечення» сприятиме більш чіткому формулюванню понятійно – категоріального апарату адміністративно – правової науки загалом і коректному використанню даного поняття зокрема.

На жаль, в жодному з перерахованих наукових досліджень нам не вдалося віднайти дефініції поняття «адміністративно – правове забезпечення».

У статті розглядається зміст і значення феномену адміністративно – правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції. Досліджуються відповідні позиції вчених. На основі проведеного аналізу визначається поняття адміністративно – правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції

Ключові слова: поняття, адміністративно – правове забезпечення, система судів загальної юрисдикції

До того ж, дана ситуація ускладнюється ще й відсутністю достатньо проробленого юридичною наукою і практикою визначення такої правової категорії як «забезпечення».

І. О. Ієрусалімова у своїй дисертаційній праці на тему: «Механізм адміністративно – правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина», яка була захищена у 2006 році, характеризує стан наукової розробки поняття «забезпечення» зазначає, що: «В юридичній літературі термін «забезпечення» застосовується досить часто, але визначення щодо нього в правових та літературних юридичних джерелах ми поки що не маємо. Наприклад, Юридична енциклопедія не дає визначення забезпечення прав і свобод громадян, в ній ми знаходимо лише роз'яснення таких термінів, як «забезпечення виконання зобов'язань», «забезпечення доказів та забезпечення позову». У Великому юридичному словнику ми не знаходимо цього поняття взагалі» [10, 81-82].

У свою чергу, К. В. Степаненко у дисертаційній праці «Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном», яка була захищена у 2009 році відмічає наступне: «...відмінність в аналізі термінології змістовного елемента, а також просте використання в тексті поняття «забезпечення», вказує про відсутність єдиного його формулювання і актуальність його розробки в сучасній юридичній літературі» [16, 33]., а потім, до цього додає, що: «Аналіз законодавства України дозволяє зробити висновок, не набагато чим відмінний від попереднього, – поняття «забезпечення» використовується часто, однак його розуміння, здебільшого, домислюється тими, хто користується законом» [11, 34].

Словники російської мови під поняттям «забезпечення» розуміють генерування повного і достатнього комплексу умов необхідних для здійснення чогось та гарантії будь – чого [12, 291; 13, 724].

Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови слово «забезпечити» означає створити надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [14, 281].

Одними з перших, хто намагався сформулювати поняття «забезпечення» та визначити його зміст у рамках юридичної науки були вчені, які займалися проблемами «забезпечення прав людини» відносно різноманітних сфер життєдіяльності держави і суспільства. Основні сфери їх наукового інтересу переважно зосереджувалися в межах наук конституційного і адміністративного права. Враховуючи, що розглянуті нижче поняття значною мірою стосуються проблеми правового (конституційного, адміністративного) забезпечення прав людини і громадянина, ми маємо взяти до уваги тільки сутнісні характеристики

феноменів «правове забезпечення» та «адміністративно – правове забезпечення», що були виявлені в процесі їх інтерпретації вченими – правниками. В той же час, нам потрібно абстрагуватися від специфіки пов'язаної із цариною прав людини і громадянина, та застосувати результати проведеного дослідження щодо сфери адміністративно – правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції.

Переходячи до аналізу поглядів вчених на зміст поняття «правового забезпечення» не можна обійти своєю увагою позицію М. В. Пучкової, яка тлумачила поняття «правового забезпечення» двояко: а) як сукупність гарантій реалізації і охорони прав громадян; б) як діяльність органів державної влади із створення умов необхідних для реалізації громадянами своїх прав [15, 12].

Запропонована М. В. Пучковою смислова конструкція поняття «забезпечення» включає в себе статичний і динамічний аспект. Встановлені державою гарантії є статистичним компонентом, в той час як відповідна діяльність органів державної влади репрезентує собою динамічну складову феномену «забезпечення».

Важливо відмітити, що достоїнством позиції М. В. Пучкової стосовно питання сутнісного наповнення поняття «правового забезпечення» є ув'язування в монолітну і нерозривну правову єдність встановлених державою (за допомогою норм права) «гарантій реалізації і охорони прав громадян» і «діяльності органів державної влади із створення умов необхідних для реалізації громадянами своїх прав». У даному випадку, встановлені державою гарантії начебто репрезентують «статичне» право, в той час, як діяльність відповідних державних органів репрезентує динаміку реалізації його норм.

На відміну від М. В. Пучкової І. В. Ростовщиків концентрує увагу виключно на статичній стороні поняття «правового забезпечення» розуміючи його, лише, як гарантію. На його думку суть такої гарантії відтворюється при створенні ефективних умов для реалізації індивідом своїх прав і свобод [16, 12].

Недоліком цього визначення є те, що воно не дає відповіді на питання яким чином створюються дані ефективні умови. Автор просто констатує що правове забезпечення полягає у створенні необхідних умов для реалізації особою свої прав. Такий підхід до розуміння змісту поняття «правового забезпечення» не дає нам уявлення про його співвідношення з іншими правовими явищами, наприклад, такими як правове регулювання. Відомо, що за допомогою правового регулювання також створюються необхідні умови для реалізації права особи чи будь – яких інших прав. До того ж саме слово «правове» у словосполученні «правове регулювання» і «правове забезпечення»

може вказувати на певний взаємозв'язок, що існує між цими поняттями.

Значений недолік проявився і у визначенні поняття правового забезпечення, що було запропоноване В. О. Демиденком. Для якого «правове забезпечення» прав і свобод людини і громадянина означає сприяння реалізації прав і свобод людини та громадянина, їх охороні та захисту [17, 9].

Видається, що погляди В. О. Демиденко на природу «правового забезпечення» прав і свобод людини і громадянина, в цілому розділяються і О. В. Домбровською [18, 13].

Дещо в іншому ракурсі, до проблеми формування змісту поняття «правового забезпечення» намагався підійти, А. Е. Олійник, який розкрив зміст поняття «правового забезпечення» через призму: а) створення сприятливих умов для реалізації громадянами своїх прав; б) запобігання їх порушенню; в) відновлення порушених прав громадян [19, 16].

Автор в своєму аналізі окрім загального твердження про «створення сприятливих умов» намагався деталізувати поняття «правового забезпечення» шляхом включення до його змісту «запобігання порушенню прав» та «відновлення порушених прав». Однак, у зв'язку з цим закономірно виникають питання про співвідношення його конструюючих елементів про які зазначає автор. Наприклад, щодо можливості поглинання змістом поняття «сприятливі умови для реалізації громадянами своїх прав» понять «запобігання порушенню їх прав» і «відновлення їх порушених прав». Нам видається, що якраз останнє і має місце в даному випадку, оскільки надзвичайно складно уявити існування «сприятливих умов для реалізації громадянами своїх прав» без «запобігання порушенню їх прав» і «відновлення їх порушених прав».

На думку А. А. Опалева зміст поняття «правового забезпечення» обмежується, лише, охороною і захистом порушених прав громадян [20, 18]. Ми вважаємо, такий підхід до розуміння змісту поняття «правового забезпечення» необґрунтовано звуженим. Хоча, охорона та захист входять в поняття правового забезпечення, проте вони далеко не відображають весь спектр компонентів, які формують його зміст.

Український дослідник К. Г. Волинка зводить зміст поняття «правового забезпечення» прав і свобод людини до їх поваги, дотримання, визнання та гарантії [21, 5].

Ми вважаємо, що дана позиція також є звуженим «баченням» процесу створення необхідних умов для реалізації прав людини чи будь яких інших прав. Остеронь такого тлумачення змісту поняття «правового забезпечення» залишається діяльність суб'єктів владних повноважень, які забезпечують дотримання прав громадян тощо.

Також, з даного визначення складно зрозуміти місце «правового забезпечення» у системі координат існування інших правових понять.

Інший вітчизняний дослідник О. І. Наливайко сприймає феномен «забезпечення» прав людини у ракурсі діяльності органів держави і місцевого самоврядування, громадських об'єднань і громадян із створення умов (гарантій) для правомірної та неухильної їх реалізації і захисту [22, 22].

К. Б. Толкачев, А. Г. Хабібулін пропонують розглядати поняття «забезпечення» в двох значеннях: по-перше, як діяльність державних органів, громадських організацій, посадових осіб і громадян щодо здійснення своїх функцій, компетенцій, обов'язків з метою створення оптимальних умов для суворої, неухильної реалізації правових приписів та правомірного здійснення прав і свобод, по-друге, як підсумок, результат цієї діяльності, що виражається в реалізації правових приписів, прав і свобод громадян [23, 60].

На нашу думку, позитивним аспектом, запропонованих М. В. Пучковою, О. І. Наливайко, К. Б. Толкачевим, А. Г. Хабібуліним визначень «забезпечення» є акцент на діяльності органів держави і місцевого самоврядування, громадських об'єднань і громадян. Найбільш вдале визначення з перерахованих вище, на нашу думку, було сформульоване М. В. Пучковою, яка поряд з діяльністю суб'єктів владних повноважень до складу поняття «правового забезпечення» додатково включила встановлені державою гарантії. Важливість гарантій для забезпечувального процесу полягає в тому, що вони виступаючи у якості системи особливих умов і засобів, власне кажучи, і забезпечують реальність здійснення та реалізацію прав [24, 87]. Погляд на гарантії як певну сукупність умов та засобів визнавався і іншими вченими [25-27].

Таке тлумачення гарантій уподіблює їх до механізму правового забезпечення. Хоча, складно погодитися з тим, що ці два поняття збігаються, оскільки гарантії, передусім, репрезентують «статичну» процесу правового забезпечення на відміну від механізму правового забезпечення, який, найбільш яскраво, проявляє себе в «динаміці» процесу перетворення нормативного у реальне.

Важливо відмітити, що гарантії поділяються на загальні та правові (юридичні) гарантії. Загальні гарантії пов'язані з функціонуванням суб'єктів владних повноважень, громадських організацій, фізичних і юридичних осіб і створюються та реалізуються у процесі їх діяльності. Правові (юридичні) гарантії встановлюються правовими нормами.

Загальні та правові (юридичні) гарантії перебувають в перманентному взаємозв'язку і постійно взаємодіють та впливають одні на інших. У найбільшому масштабі феномен гарантування

включає в себе всі існуючі об'єктивні і суб'єктивні фактори, які сприяють реалізації прав, створення належних умов тощо.

У свою чергу, І. О. Іерусалімова звертає увагу на те, що: «...забезпечення прав і свобод людини та громадянина передбачає створення належних умов їх реалізації. Якщо ми говоримо про це явище загалом, цебто піддаємо аналізу усю конструкцію забезпечення безвідносно до права, політики чи економіки, тоді потрібно було б характеризувати всі суспільні чинники, що системно впливають на реалізацію певних норм, які встановлюють права і свободи людини та громадянина. Наше завдання – виокремити з арсеналу забезпечувальних засобів лише ті, що відносяться до адміністративно-правових...» [10, 82].

Після вказівки на необхідність виокремлення, у рамках науки адміністративного права, саме адміністративно – правової природи феномену «забезпечення» І. О. Іерусалімова пропонує власне розуміння того, що має в себе включати поняття «адміністративно – правового забезпечення» стосовно прав людини: «Таким чином, адміністративно-правове забезпечення передбачає насамперед регулювання за допомогою норм адміністративного права суспільних відносин, що виникають для та в процесі реалізації прав і свобод людини та громадянина, вплив на них з допомогою передбачених в законодавстві елементів. Крім того, для адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина важливим засобом виступає реалізація норм адміністративного права. Причому тут важливі усі способи реалізації і використання, коли громадянин сам скористується засобами реалізації, і додержання та виконання норм, а особливо – застосування певних норм адміністративного права з метою надання можливості громадянину отримати право. Складовою частиною адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина є гарантії їх реалізації, під якими розуміються умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення у повному обсязі і всебічну охорону прав і свобод особи...» [10, 83].

Розкривши змістовні характеристики поняття «адміністративно – правового забезпечення» прав і свобод людини та громадянина І. О. Іерусалімова дефініює його поняття. На її думку «адміністративно – правове забезпечення» прав і свобод людини та громадянина представляє собою повноту регулювання з допомогою норм адміністративного права суспільних відносин, що виникають для та в процесі їхньої реалізації, а також надання з допомогою цих норм відповідних гарантій, які разом із іншими правовими та не правовими гарантіями створюють стійку систему можливостей користування правовими цінностями в державі... [10, 84].

Фактично, І. О. Іерусалімова до змісту поняття «адміністративно – правового забезпечення» включає три основних елементи – адміністративно – правове регулювання, реалізацію адміністративно – правових норм та встановлені нормами адміністративного права гарантії реалізації прав людини і громадянина.

Включення до складу поняття «адміністративно – правового забезпечення» зазначених складових, з одного боку, дозволяє більш чітко встановити «місцезнаходження» даного поняття стосовно системи ключових понять адміністративно – правової науки серед яких: «адміністративно – правове регулювання» і «реалізація адміністративно – правових норм», з іншого боку, включивши в зміст поняття «адміністративно – правового забезпечення» поняття «реалізації адміністративно – правових норм» та «гарантії реалізації прав людини і громадянина» автор акцентувала увагу на реальності «забезпечення», таким чином, трансформуючи дане поняття із сфери можливого у сферу здійсненого, що загалом відповідає його сутнісним характеристикам. Проте, недоліком такого підходу до розуміння змісту поняття «адміністративно – правового забезпечення» є упущення з «виду» суб'єктів владних повноважень, які реалізують (застосовують) норми адміністративного права в своїй діяльності.

Враховуючи зазначене вище, ми вважаємо, що адміністративно – правове забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції – це регламентована адміністративно – правовими нормами діяльність суб'єктів державно – владних повноважень, яка спрямована на створення необхідних умов для належного функціонування системи судів загальної юрисдикції та встановлена адміністративно – правовими нормами система гарантій належного функціонування системи судів загальної юрисдикції.

Запропонована нами дефініція дозволяє прослідкувати «генетичний» зв'язок між поняттями «адміністративно – правового забезпечення» та «адміністративно – правового регулювання (регламентування)».

Окрім цього, даний варіант конструкції смислового навантаження поняття «адміністративно – правового забезпечення» дозволяє виокремити аспект «реальності» «забезпечення», який пов'язується з конкретною діяльністю суб'єктів владних повноважень, а не з абстрактним адміністративно – правовим регулюванням. Тому що, на відміну від адміністративно – правового регулювання, яке, в першу, означає процес впливу на суспільні відносини з метою їх впорядкування, практична діяльність суб'єктів владних повноважень є більш наближеною до реального здійснення правових приписів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Кузьменко О. О. Адміністративно-правове забезпечення менеджменту в державній податковій службі України: дис. ...канд. юрид. наук / О. О. Кузьменко. – Ірпінь, 2008. – 227 с.
2. Касараба Ю. Я. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України: дис. ...канд. юрид. наук / Ю. Я. Касараба. – К., 2009. – 190 с.
3. Буханевич О. М. Адміністративно-правове забезпечення житлово-комунального господарства в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук / О. М. Буханевич. – К., 2009. – 210 с.
4. Ракша Н. С. Адміністративно-правове забезпечення права громадян на освіту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Н. С. Ракша. – Львів, 2007. – 17 с.
5. Корнєєв Ю. В. Адміністративно-правове забезпечення особистої безпеки працівників податкової міліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Ю. В. Корнєєв. – Ірпінь, 2002 – 15 с.
6. Дубенко О. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення безпеки особи: дис. ...канд. юрид. наук / О. І. Дубенко. – Ірпінь, 2009 – 224 с.
7. Заросило В. О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення участі працівників органів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях / В. О. Заросило. – Черкаси: Видавець Беденко В. П., 2009. – 414 с.
8. Константінов С. Ф. Адміністративно-правовий статус іноземців в Україні та механізм його забезпечення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / С. Ф. Константінов. – К., 2002. – 18 с.
9. Хитра І. Адміністративно-правовий механізм забезпечення банківської діяльності в Україні / І. Хитра // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 7. – С. 50-53.
10. Ієрусалімова І. О. Механізм адміністративно – правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина: дис. ...кандидата юрид. наук: 12.00.07 / Ірина Олександрівна Ієрусалімова – Київ – 2006 – 205 с.
11. Степаненко К. В. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном: дис. ...канд. юрид. наук / К. В. Степаненко. – Дніпропетровськ, 2009 – 229 с.
12. Александрова З. Е. Словарь синонимов русского языка: около 9000 синонимических рядов / З. Е. Александрова. [под ред. Л. А. Чешко]. – [изд. 5-е, стереотип.]. – М.: Рус. язык, 1986. – 600 с.
13. Словарь русского языка: в 4 т. – М.: ГИИС, 1957. – Т. II [К-О]. – 1958. – 1013 с.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
15. Пучкова М. В. Обеспечение прав граждан органами управления союзной республики / М. В. Пучкова. [отв. ред. Б. М. Лазарев]. – М: Наука, 1987. – 140 с.
16. Ростовщиков И. В. Обеспечение прав и свобод личности в СССР: вопросы теории / И. В. Ростовщиков. – Саратов: изд-во Саратовского университета, 1988. – 117с.
17. Демиденко В. О. Утверждения і забезпечення конституційних прав та свобод людини й громадянина в діяльності міліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. О. Демиденко. – К., 2002. – 16 с.
18. Домбровська О. В. Конституційне право на життя людини і громадянина та забезпечення його реалізації органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук/ О. В. Домбровська. – К., 2005. – 19 с.
19. Олейник А. Е. Совершенствование деятельности милиции по обеспечению конституционных прав неприкосновенности личности, жилища советских граждан и охраны их личной жизни: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. Е. Олейник. – К., 1986. – 24 с.
20. Опалева А. А. Конституционное право неприкосновенности личности и его обеспечение в деятельности органов внутренних дел: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. А. Опалева. – М., 1986. – 19 с.
21. Волинка К. Г. Механізм забезпечення прав і свобод особи: питання теорії і практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / К. Г. Волинка. – К., 2000. – 16 с.
22. Наливайко О. І. Правовий захист людини як предмет дослідження загальної теорії права / О. І. Наливайко // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 12. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – С. 18–24.
23. Толкачев К. Б. Органы внутренних дел в механизме обеспечения личных конституционных прав и свобод граждан: монография / К. Б. Толкачев, А. Г. Хабибулин. – Уфа: Уфимская ВШ МВД СССР, 1991. – 168 с.
24. Орзіх М. П. Основи правознавства: навч. посібник / М. П. Орзіх. – К.: Знання, 2000. – 358 с.
25. Олійник А. Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: монографія / А. Ю. Олійник. – К.: Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. – 472 с.
26. Бобровник С. В. Основи держави і права України: методичні рекомендації для абітурієнтів / [відп. ред. І. Б. Усенко]. – К.: 1993. – 224 с.
27. Макушев П. В. Адміністративне право України (у схемах та визначеннях): навч. – метод. посібник / П. В. Макушев. – Д.: Дніпропетровський державний ун-т внутр. справ, 2007. – 328 с.

Игонин Р. В. Понятие административно-правового обеспечения функционирования системы судов общей юрисдикции

В данной статье рассматривается содержание и значение феномена административно – правового обеспечения функционирования системы судов общей юрисдикции. Исследуются соответствующие позиции ученых. На основе проведенного анализа определяется понятие административно – правового обеспечения функционирования системы судов общей юрисдикции.

Ключевые слова: понятие, административно – правовое обеспечение, система судов общей юрисдикции

Igonin Rostyslav. The concept of administrative and legal provision of the functioning of the general jurisdiction courts system

In this article the meaning and the value of the phenomenon of administrative and legal support of functioning of the courts of general jurisdiction is considered. The relevant positions of scientists is studied. Based on the conducted research the concept of administrative and legal provision of the courts of general jurisdiction is defined.

Key words: concept, administrative and legal provision, the system of courts of general jurisdiction